

مقاله پژوهشی:

الزامات و شرایط تولید علم در سپهر اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

مجید زین‌الدینی^۱، محمد قنذاقی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۰۸

چکیده

در جهان امروز، علم نقش بسزایی در ارتقای جامعه بشری ایفا می‌کند و توسعه و پیشرفت در زمینه علم و فناوری موجب اقتدار کشور می‌شود. این مهم سبب شده تا تولید علم به‌عنوان نیازی مبرم و حیاتی برای تحقق استقلال همه‌جانبه کشور، به‌شمار آید. مقاله حاضر درصدد است تا به شناسایی مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بپردازد. تحقیق پیش‌رو از نظر هدف، کاربردی و از جنبه ماهیت، کیفی است و با استفاده از روش تحلیل مضمون (تماتیک) کلیه بیانات و مکتوبات معظم‌له، از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱ با روش تمام‌شمار مورد مطالعه قرار گرفته است. مطابق یافته‌های تحقیق، ۱۹۱ مضمون پایه، ۳۵ مضمون سازمان‌دهنده و ۲ مضمون فراگیر حاصل شد. الزامات و شرایط تولید علم در حوزه فردی، عبارتند از: معنویت‌گرایی، انقلابی‌گری، همت و پشتکار، جهاد علمی، خودباوری، شجاعت علمی، انگیزه‌مندی، نواندیشی، نوآفرینی علمی، مستعدبودن، دانش‌اندوزی، مسئولیت‌پذیری نخبگان، آینده‌نگری و در حوزه حاکمیتی، شامل: نخبه‌پروری، مدیریت جهادی، اعتمادبه‌نفس ملی، امیدآفرینی، باور به مردم، عزم ملی، آزاداندیشی، توسعه علوم پایه، شکوفایی استعدادها، حمایت حکومت، جهت‌گیری صحیح، حاکمیت رویکرد تولید علم، مسئله‌محوری، فرهنگ‌سازی، تکریم علم و عالم، شتاب‌بخشی علم، پژوهش، تحول علوم انسانی، استفاده از تجارب دنیا، فعال کردن چرخه علم و عمل، توسعه دانشگاه‌ها، معرفی ظرفیت‌های ملی است. به این ترتیب مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری شناسایی شد و تحقق آن در کشور منوط به تلاش و همکاری جامعه علمی و مسئولین است.

کلیدواژه‌ها: نظریه پردازی، تولید علم، مرجعیت علمی، تحلیل مضمون

۱. استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران. نویسنده مسئول، رایانامه: drzeineddini@gmail.com

۲. دانش آموخته علوم دفاعی راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

مقدمه

عالم آفرینش، ظهور علم الهی است و همه موجودات عالم وجودشان مسبوق به علم و آگاهی است. هر موجودی متناسب با سطح و مرتبه وجودی خود، مرتبه‌ای از آگاهی و شعور بهره‌مند است. انسان به‌عنوان اشرف مخلوقات بیشترین بهره‌مندی از علم و آگاهی را دارد. ظرفیت کسب علم و دانش انسان میل به بی‌نهایت دارد. انسان ناچار به فراگیری و بهره‌مندی از علم است و برای انجام هر کاری و هر حرکتی نیاز به شناخت و معرفت نسبت به آن را دارد از این روی است که حضرت علی (علیه السلام) می‌فرمایند: "یا کمیل ما من حركة اُلا و أنت محتاج فیها الی معرفته" (ابن شعبه، ۵۴: ق: ۱۶۵).

علم و آگاهی موجب رفع نیاز و احتیاجات انسان می‌شود. روی دیگر سکه علم، توانایی است: "توانا بود هر که دانا بود" (فردوسی). علم عین قدرت است و قدرت آفرین؛ همانگونه که امام علی (علیه السلام) فرمودند: "العِلْمُ سُلْطَانٌ، مَنْ وَجَدَهُ صَالِحًا بِهِ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْهُ صَالِحًا عَلَيْهِ" علم اقتدار است هر کس این قدرت را به چنگ آورد می‌تواند غلبه پیدا کند و هر کس این اقتدار را بدست نیاورد بر او غلبه خواهد شد و دیگران بر او قهر و غلبه پیدا می‌کنند (ابن ابی الحدید، ۶۴۹: ق: ۳۱۹). بر این اساس، یکی از ارکان تعالی و پیشرفت، استقلال، قدرت و اقتدار فرد و جامعه، "علم و دانش" است.

جهان اسلام به‌ویژه ایران، در ادوار گذشته، در قله علم و دانش جهان قرار داشته و قرن‌های زیادی به‌عنوان مرجع علمی دنیا مطرح بوده است؛ اما در قرون اخیر، به‌شدت عقب افتاد و موجبات حقارت، ضعف، ذلت و وابستگی جوامع اسلامی را فراهم آورد. البته با پیروزی انقلاب اسلامی آهنگ عزت و استقلال و پیشرفت کشور نواخته شد و اراده رهبری و مردم بر این قرار گرفت که کشور را در همه ابعاد و مؤلفه‌های قدرت به اوج عزت و کرامت و استقلال برسانند. از جمله در بعد علمی و دانشی پیشتاز شود و بخش قابل توجهی از عقب‌ماندگی‌ها را نیز جبران کند.

مقام معظم رهبری در خصوص اهمیت و ضرورت تولید علم می‌فرمایند:

✓ باید هدف تحقیق و آموزش ما «تولید علم» باشد؛ (۸۲/۰۸/۰۸)

✓ پیشرفت علمی، ضرورت حیاتی کشور در علوم مختلف است؛ (۸۷/۰۷/۰۳)

✓ پیشرفت مادی کشور در درجه اول متوقف بر دو عنصر است: یک عنصر، عنصر علم است؛ یک عنصر، عنصر تولید است. اگر علم نباشد، تولید هم صدمه می‌بیند؛ کشور با علم پیش می‌رود؛ (۸۹/۰۲/۰۸)

✓ یک رکن امنیت بلندمدت کشور و ملت‌تان علم است؛ (۸۸/۰۶/۰۴)
✓ دانش مایه اقتدار است. (۸۸/۱۱/۱۳)

مقوله علم، نوآوری و نظریه‌پردازی تا حدود زیادی به شرایط محیطی و زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی وابسته است؛ اما اگر مدیران و مسئولین با توجه به نقش کلیدی که در پیشبرد امور دارند، به وظیفه خطیر خود در این عرصه آگاه‌تر شوند، خواهند توانست با به‌کارگیری کلیه ظرفیت‌ها، به جریان بالنده تولید فکر نو و جنبش نرم‌افزاری کمک کرده تا علاوه بر تحقق رهنمودها و تدابیر مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، سهم و نقش خود را در پی‌ریزی و شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی نیز ایفا کنند.

یکی از مشکلات جدی و نارسایی اساسی در نظام علمی، آموزشی و تحقیقاتی ایران، (حتی پس از چهار دهه پیروزی انقلاب اسلامی) علاقمندی و تعلق خاطر به محتوای نظریات دیگران به خصوص نظریه‌های غربی است؛ به گونه‌ای که مفاهیم و محتوای این نظریه‌ها ترجمه می‌شود؛ بازگو می‌شود؛ ترویج و تقلید می‌شود؛ تا آنجا که عرصه علم، مشحون از کپی‌برداری از نظریات دیگران و گفته‌های دیگران است.

محققین برای غلبه بر مشکلات اشاره شده مصمم شدند تا الزامات و شرایط تولید علم از منظر ولی‌فقیه را به تصویر بکشند. بنابراین پرداختن به تحقیق حاضر از منظر یک شخصیت ممتاز علمی، مذهبی و سیاسی که شناخت کافی از مراکز علمی - آموزشی کشور دارد و از طرفی اقصانات جمهوری اسلامی ایران را به‌خوبی می‌شناسند، موضوعیت و اهمیت مضاعف پیدا می‌کند.

سوال اصلی تحقیق این است که مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) کدامند؟

برای پاسخ به سوال اصلی دو سوال فرعی در نظر گرفته شده است که عبارتند از:

۱- مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم مبتنی بر اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه

فردی کدامند؟

۲- مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم مبتنی بر اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه

حاکمیتی کدامند؟

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

مبانی نظری پژوهش

نظریه

توصیف، تبیین، تجویز و تفسیر جدید انسان از یک پدیده و مفهوم یا روابط بین دو یا چند پدیده و مفهوم در قالب گزاره، گزاره‌ها و یا نمادهای ریاضی و هنری را نظریه گویند (قنذاقی، ۱۴۰۱: ۳۳۶).

نظریه‌پردازی

مجموع فعالیت‌هایی که معطوف به تولید نظریه است. اصطلاح نظریه‌پردازی به دو صورت عام و خاص به کار می‌رود. در حالت عام به هرگونه جریان و فعالیت علمی که منجر به تولید نظریه می‌شود؛ اعم از دفعی یا تدریجی، نبوغی و شهودی و یا به صورت فرایندی، نظریه‌پردازی اطلاق می‌شود. در حالت خاص، صرفاً به تولید نظریه که به صورت دفعی، نبوغی و شهودی صورت می‌گیرد؛ اطلاق می‌گردد (قنذاقی، ۱۴۰۱: ۱۲-۱۳).

تولید علم

عبارت است از کشف ناشناخته‌ها و یافتن دانش‌های جدید که در اثر جوشش و تراوش درون یک ذهن فعال، حاصل شده و از طریق رفتن از راه‌های نارفته و میان‌بر میسر می‌شود و موجب رویش و آفرینش علم، گسترش، بسط و مرزشکنی مرزهای دانش و نیز دست‌یابی به ژرفاهای دانش می‌شود. نتیجه تولید علم، تأمین نیازها و اهداف، حل معضلات و مسائل کشور و نیز ارتقاء علم در جامعه و پیامدهای آن عبارت از رهایی از اسارت و وابستگی علمی و کسب استقلال علمی و مرجعیت علمی، است؛ یکی از ره‌آوردهای تولید علم، اختراع صد درصد ایرانی است (قنذاقی، ۱۴۰۱: ۳۲۶).

مرجعیت علمی

مرجعیت علمی عبارت است از نقش‌آفرینی، جریان‌سازی و پیشتازی در عرصه علمی و تولیدات علمی به گونه‌ای که محل رجوع دیگران برای تأمین نیازها و حل مشکلات و مسائل علمی خود باشند (قنذاقی، ۱۴۰۱: ۳۲۶).

تحلیل مضمون

تحلیل مضمون به دنبال استخراج مضامین برجسته متون در سطوح مختلف است و برای شناسایی و تشریح چرایی و چیستی هر پدیده می‌توان از آن استفاده کرد. تحلیل مضمون شامل جستجو در مجموعه‌ای از داده‌ها برای یافتن الگوهای تکرارشونده از معانی است. مضمون، چیزی مهم درباره سؤال تحقیق است که نماینده سطوحی از پاسخ‌ها یا معانی الگومند در درون مجموعه‌ای از داده‌ها است (بروان و کلارک^۱، ۲۰۰۶: ۲۰۰).

سیاست‌های کلی نظام در حوزه علم و فناوری

در بند اوّل سیاست‌های کلی نظام در حوزه علم و فناوری که در تاریخ ۱۳۹۳/۶/۲۹ ابلاغ شده؛ کسب مرجعیت علمی در جهان به‌عنوان یکی از اهداف بلندمدت و اصلی کشور قلمداد شده است:

- ✓ جهاد مستمر علمی با هدف کسب مرجعیت علمی و فناوری در جهان با تأکید بر:
- ✓ تولید علم و توسعه نوآوری و نظریه‌پردازی؛
- ✓ ارتقاء جایگاه جهانی کشور در علم و فناوری و تبدیل ایران به قطب علمی و فناوری جهان اسلام؛

- ✓ توسعه علوم پایه و تحقیقات بنیادی؛
- ✓ تحول و ارتقای علوم انسانی به‌ویژه تعمیق شناخت معارف دینی و مبانی انقلاب اسلامی با تقویت جایگاه و منزلت این علوم، جذب افراد مستعد و با انگیزه، اصلاح و بازنگری در متون، برنامه‌ها و روش‌های آموزشی و ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیت‌های پژوهشی مربوط؛

✓ دستیابی به علوم و فناوری‌های پیشرفته (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی).

برخی الزامات و شرایط تولید علم در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در حوزه فردی

با توجه به محدودیت ظرفیت حجم مقاله در ادامه به برخی از الزامات و شرایط تولید علم از منظر مقام معظم رهبری می‌پردازیم:

خودباوری

✓ ما می‌توانیم... ما در میدان‌های گوناگون و در فضای معرفت علمی امروز دنیا می‌توانیم کارهایی بکنیم که هنوز در دنیا نو باشد؛ این در همه‌ی زمینه‌ها کاملاً امکان‌پذیر است. (۸۴/۱۰/۲۹)

✓ خودباوری علمی و اعتماد به نفس علمی است. (۸۹/۰۸/۰۲)

✓ اعتماد به نفس شخصی و اعتماد به نفس ملی در اساتید ما، یک ضرورت است؛ اولاً، استاد ما شخصاً اعتماد به نفس داشته باشد و کار علمی بکند؛ به آن کار علمی‌اش تکیه بکند و افتخار کند. ثانیاً، اعتماد به نفس ملی داشته باشد؛ به قابلیت و توانایی‌های این ملت اعتماد داشته باشد. (۸۵/۰۷/۱۳)

✓ ما می‌توانیم و باید علم را به‌وجود آوریم و مرزهای آن را بشکنیم و جلو برویم. (۸۳/۱۱/۲۱)

✓ ما امروز اعتمادبه‌نفس پیدا کرده‌ایم. جریان علمی کشور، خوشبختانه جریان خوبی است؛ این جوان‌های ما امروز اعتمادبه‌نفس دارند. ما کسانی بودیم که در اول انقلاب در بسیاری از نیازمندی‌های خودمان محتاج بودیم که از فرآورده فکر و سرانگشت دیگران استفاده کنیم؛ اما امروز دیگران زیادی در دنیا هستند که از فرآورده فکر و سرانگشت ایرانی دارند استفاده می‌کنند؛ این واقعیت است؛ ما پیش‌رفته‌ایم. این، به‌خاطر اعتمادبه‌نفس است؛ باید این اعتمادبه‌نفس ملی را در زمینه‌ی علم تقویت کرد. (۸۴/۰۲/۱۴)

✓ یک "می‌توانیم" را ملت ما گفته؛ نگذارید این "می‌توانیم" تبدیل بشود به عکس آن. گفتند ما می‌توانیم به قلّه‌های رفیع علمی برسیم؛ می‌توانیم مرجع علمی جهان بشویم؛ می‌توانیم خودمان را از حقارت علمی نجات بدهیم. (۹۲/۰۹/۱۹)

✓ برای اینکه به این نقطه برسیم (تعیین مرزهای علمی، تبدیل زبان فارسی به زبان علم)، اولاً باید باور کنیم که این می‌شود. اگر شما که استادید، آن آقا که دانشجویست و آن شخص سومی که مدیر و در رأس تشکیلات است، باور نداشته باشد که این کار عملی است، بدانید قطعاً نخواهیم رسید. باید باور کنیم. (۸۵/۰۷/۱۳)

شجاعت علمی

✓ آنچه که اساتید ما برای پیشرفت علم، وجهه همت خودشان باید قرار بدهند، اولاً «شجاعت علمی» در همه‌ی بخش‌هاست؛ هم در بخش‌های علوم انسانی، هم در بخش‌های علوم تجربی، هم در بخش‌های نزدیک به عمل و فناوری، و هم در بخش‌های علوم پایه (۸۵/۰۷/۱۳)

✓ نوآوری علمی که در فرهنگ معارف اسلامی از آن به اجتهاد تعبیر می‌شود دو چیز لازم دارد: یکی قدرت علمی و دیگری جرأت علمی (۷۹/۱۲/۰۹)

✓ شجاعت نظریه‌پردازی و مناظره در ضمن وفاداری به اصول و اخلاق و منطق در حوزه و دانشگاه، بیدار شود. (۸۱/۱۱/۱۶)

جهاد علمی

✓ مطالبه عمومی من از شما جوانان آن است که این راه (شکستن مرزهای دانش و جبران عقب‌ماندگی علمی) را با احساس مسئولیت بیشتر و همچون یک جهاد در پیش گیرید. سنگ بنای یک انقلاب علمی در کشور گذاشته شده و این انقلاب، شهیدانی از قبیل شهدای هسته‌ای نیز داده است. به پاخیزید و دشمن بدخواه و کینه‌توز را که از جهاد علمی شما به شدت بیمناک است، ناکام سازید. (بیانیه گام دوم انقلاب - ۹۷/۱۱/۲۲)

✓ عقب‌ماندگی‌های علمی و وابستگی‌های سیاسی و نابسامانی‌های اقتصادی و اجتماعی، ما را در برابر وظیفه‌ای بزرگ و مجاهدتی خستگی‌ناپذیر قرار می‌دهد. (۱۴۰۰/۰۴/۲۸)

✓ ما باید علم را با همه‌ی معنای کامل آن به‌عنوان یک جهاد دنبال کنیم؛ این را من به جوان‌ها، استادان و دانشگاه‌ها می‌گویم. (۸۵/۰۱/۰۱)

✓ من جوانان عزیز را به یک مجاهدت حقیقی دعوت می‌کنم. مجاهدت فقط جنگیدن و به میدان جنگ رفتن نیست. کوشش در میدان علم، اخلاق، همکاری‌های سیاسی و تحقیق نیز برای مردم جهاد محسوب می‌شود. (۸۱/۱۲/۰۶)

✓ معلمان باید ضمن استفاده از ظرفیت عظیم آموزش و پرورش، برای خنثی کردن این تهاجم بزرگ نیز جهادگونه تلاش کنند تا ریزش‌ها به صفر نزدیک شود و رویش‌ها در بالاترین سطح قرار گیرد. (۱۴۰۰/۰۲/۱۲)

✓ تلاش و حرکت علمی در کشور به‌هیچ‌وجه نباید کند یا متوقف شود؛ بلکه باید با شتاب بیشتری ادامه یابد. (۹۵/۱۰/۱۳)

نوآوری علمی

✓ تولید علم، فقط انتقال علم نیست؛ نوآوری علمی در درجه‌ی اول اهمیت است. (۷۹/۱۲/۰۹)

✓ مهم این است که روح نوآوری علمی در محیط دانشگاه زنده شود و زنده بماند.
(۷۹/۱۲/۰۹)

✓ آنچه نیاز هست و بایستی انجام بگیرد آفرینش علم است؛ باید خلاق باشید، باید (علم را) تولید کنید. (۱۴۰۰/۰۸/۲۶)

✓ جوان نخبه‌ی ما باید دنبال این باشد: خلاقیت در دانش (۱۴۰۰/۰۸/۲۶)

✓ ما به‌عنوان یک ملت با استعداد، باید علم‌آفرینی کنیم. (۸۲/۰۲/۲۲)

✓ در عرصه‌ی تفکر و نظریه‌پردازی، ما احتیاج داریم به تعدد آراء و تضارب آراء.
(۸۸/۰۶/۰۴)

✓ ما می‌توانیم تصور کنیم یک روز ایران تولیدکننده خلاق علم شود. در تولید علم باید راه نو، فکر نو و بن‌بست‌شکنی را وجه‌همت خود قرار دهید؛ دنبال تولید علم، ژرف‌بینی و ژرف‌یابی در علم باشید. (۸۱/۰۷/۰۳)

مرزشکنی علمی

✓ موضوع بسیار مهم تولید علم و جنبش نرم‌افزاری و خط‌شکنی در جبهه علم‌آفرینی را مطرح می‌کنم، تا بشود فرهنگ محیط دانشگاهی (۸۲/۰۹/۲۶)

✓ مرزهای دانش را بشکنید. اینکه من می‌گویم نهضت نرم‌افزاری، انتظار من از شما جوان‌ها و اساتید این است که تولید علم کنید؛ به سراغ مرزهای دانش بروید؛ فکر کنید؛ کار کنید؛ با کار و تلاش می‌شود از مرزهایی که امروز دانش دارد، عبور کرد. (۸۳/۰۴/۱۷)

✓ باید از مرزهای کنونی دانش در مهم‌ترین رشته‌ها عبور کنیم. (بیانیه گام دوم انقلاب -
(۹۷/۱۱/۲۲)

✓ اینکه من گفتم تولید علم، معنایش این نیست که علم دیگران را یاد بگیریم - آن را که باید یاد بگیریم و در این شکی نیست - معنایش این است که ما خط مرز دانش را بشکنیم، باز کنیم و آفاق جدیدی را فتح کنیم؛ البته این کار دشواری است. ما باید به فناوری جهشی دست پیدا کنیم؛ ما باید بتوانیم بر فناوری‌های موجود دنیا بیفزاییم؛ ما باید بتوانیم اختراع صددرصد ایرانی را در بازارهای دنیا مطرح کنیم. البته در راهی که تا امروز آمده‌ایم، خیلی خوب آمدیم. (۸۳/۰۵/۱۲)

✓ جنبش نرم‌افزاری، یعنی در زمینه‌ی علم، تولید علم و شکستن مرزهای علم، یک جنبش و یک حرکت عظیم به‌وجود بیاید. (۸۳/۱۰/۱۷)

✓ از خطوط دانش جهانی و مرز دانش جهانی عبور بکنیم؛ یعنی بتوانیم خدمات جدید علمی و کشفیات جدید علمی را به دنیا عرضه بکنیم. (۱۴۰/۰۸/۲۶)

✓ خط شکنی علمی و عبور از مرزهای علم همچنان در کشور ما، جدی نشده است. ما می‌خواهیم علما و دانشمندان ما، راه‌های میانبر را پیدا کنند؛ راه‌های کشف نشده را از این بینهایت مسیرهایی که در عالم طبیعت وجود دارد و بشر باید یکی پس از دیگری کشف بکند. ما می‌خواهیم راه‌های کشف نشده را کشف بکنیم. (۸۵/۰۷/۱۳)

✓ من می‌گویم در زمینه‌ی علم و فناوری، آن کاری را که ذهن بشر به آن دست نیافته است، آن را و وجهه‌همت قرار بدهید و دنبال بکنید؛ این طوری است که ما خط مقدم علم را شکسته‌ایم و یک قدم به جلو برداشته‌ایم. آن وقت می‌توانیم این را ادعا بکنیم. (۸۵/۰۷/۱۳)

✓ هیچ وقت نباید ذهن را از کاوش و جستجو برای یافتن راه‌های میانبر محروم و ممنوع کرد. (۸۵/۰۷/۱۳)

✓ توجه کنید که تولید علم - یعنی شکستن مرزهای علم و پیشرفت کردن - با تحصیل علم و تبحر در علم تفاوت دارد؛ ما اولی را نیاز داریم. نه اینکه به دومی نیاز نیست، اما دومی کافی نیست. (۸۲/۰۲/۲۲)

✓ تولید علم یعنی رفتن از راه‌هایی که به نظر، راه‌های نارفته‌ای است. (۸۲/۰۲/۲۲)

✓ همتان را پیشرفت در زمینه دانش و شکستن مرزهای علم قرار بدهید. (۸۶/۰۶/۱۲)

وجود افراد مستعد

✓ ما از لحاظ استعداد، نسبت به کسانی که دانش را در دنیا تولید کردند، گسترش دادند، پیش بردند و بر اساس دانش، فناوری‌های پیچیده را به وجود آوردند، کمبود نداریم. (۸۲/۰۸/۰۸)

✓ ما استعدادمان خیلی خوب است؛ همه چیز این را گواهی می‌دهد. (۸۴/۰۲/۱۴)

✓ از استعدادهای خود و همت خود برای نوآوری و ابتکار و تولید علم کمک بگیرد. (۸۴/۱۰/۱۹)

✓ امروز ما احتیاج مبرمی داریم به اینکه تفکر آزاداندیشانه - که با آن فرهنگ و علم تولید خواهد شد و گسترش و توسعه واقعی پیدا خواهد کرد - در جامعه رشد پیدا کند و بتواند استعدادهای افراد را به سمت خود جذب نماید. (۸۱/۱۱/۱۶)

✓ با تکیه بر تاریخ پرافتخار، فرهنگ غنی و استعداد خاص ایرانی، مرزهای کنونی علم و پیشرفت را پشت سر خواهیم گذاشت. (۸۴/۰۷/۲۱)

✓ باید دقت کنیم، فکر کنیم و به دنبال کشف ناشناخته‌ها باشیم. باید همان استعدادی را که گفته شد و بنده هم می‌دانم مغز و فکر ایرانی آن را دارد، به کار بیندازیم. راه‌های میان‌بُر را پیدا کنیم و از بدعت و نوآوری در وادی علم، بیمناک نباشیم. (۸۳/۰۹/۱۱)

✓ باید استعدادهای یک ملت به کار بیفتد تا یک ملت به معنای حقیقی کلمه عالم بشود. (۸۵/۰۳/۱۴)

✓ بحمدالله استعداد علم و تحقیق در ملت ما از متوسط جهان بالاتر است. (بیانیه گام دوم انقلاب - ۹۷/۱۱/۲۲)

✓ آنچه ما را تشجیع می‌کند که این فکر (نهضت نرم‌افزاری) را دنبال کنیم، وجود استعدادهای در داخل کشور است. (۸۱/۰۸/۲۲)

برخی الزامات و شرایط تولید علم در اندیشه امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در حوزه حاکمیتی

آزاد اندیشی

✓ برای بیدار کردن عقل جمعی، چاره‌ای جز مشاوره و مناظره نیست و بدون فضای انتقادی سالم و بدون آزادی بیان و گفتگوی آزاد با «حمایت حکومت اسلامی» و «هدایت علماء و صاحب‌نظران»، تولید علم و اندیشه دینی و در نتیجه، تمدن‌سازی و جامعه‌پردازی، ناممکن یا بسیار مشکل خواهد بود. (۸۱/۱۱/۱۶)

✓ نباید از «آزادی» ترسید و از «مناظره» گریخت و «نقد و انتقاد» را به کالای قاچاق و یا امری تشریفاتی، تبدیل کرد؛ چنانچه نباید بجای مناظره، به «جدال و مرء»، گرفتار آمد و بجای آزادی، به دام هتاکی و مسئولیت‌گریزی لغزید. آن روز که سهم «آزادی»، سهم «اخلاق» و سهم «منطق»، همه یکجا و در کنار یکدیگر اداء شود، آغاز روند خلاقیت علمی و تفکر بالنده دینی در این جامعه است و کلید جنبش «تولید نرم‌افزار علمی و دینی» در کلیه علوم و معارف دانشگاهی و حوزوی زده شده است. (۸۱/۱۱/۱۶)

✓ امروز ما احتیاج مبرمی داریم به اینکه تفکر آزاداندیشانه - که با آن فرهنگ و علم تولید خواهد شد و گسترش و توسعه واقعی پیدا خواهد کرد - (۸۱/۱۱/۱۶)

حمایت حکومت

✓ حکومت باید به صورت آشکار از برخورد افکار به صورت سالم حمایت کند. (۸۱/۱۱/۰۸)
 ✓ وقتی بنا باشد علم در جامعه رشد پیدا کند، البته مسئولان باید امکانات را فراهم کنند.
 (۸۱/۰۷/۰۳)

✓ تولید نظریه در چارچوب اسلام، حمایت (حکومت) و نهادینه شود. (۸۱/۱۱/۱۶)
 ✓ به نظر می‌رسد که هر سه روش پیشنهادی شما یعنی تشکیل (۱) «کرسی‌های نظریه‌پردازی»
 (۲) «کرسی‌های پاسخ به سؤالات و شبهات» و (۳) «کرسی‌های نقد و مناظره»، روش‌هایی عملی و
 معقول باشند و خوب است که حمایت و مدیریت شوند. (۸۱/۱۱/۱۶)
 ✓ جنبش نرم‌افزاری، یک تکان و حرکت است؛ عده‌ای باید امکانات و ارتباطات و فضا و
 شور را برای این جنبش فراهم کنند. (۸۲/۰۲/۲۲)
 ✓ البته این (بن بست شکنی علمی)، فرهنگ حمایت از علم و پژوهش و کارهای مدیریتی را
 لازم دارد. (۸۱/۰۷/۰۳)

تحقیق و پژوهش

✓ باید هدف تحقیق و آموزش ما تولید علم باشد. (۸۲/۰۸/۰۸)
 ✓ همین نهضت نرم‌افزاری و تولید علم که بنده گفته‌ام، در دانشگاه شما و در رشته علوم
 انسانی، همین است که هر چه می‌توانید بیشتر بیاموزید و تحقیق کنید. (۸۴/۱۰/۲۹)
 ✓ شما که در دانشگاهید، فعالیت شما فعالیت دانشگاهی است؛ باید درس بخوانید، تحقیق
 کنید، به فکر نظریه‌سازی باشید. (۸۷/۰۲/۱۴)
 ✓ ما نیاز به علم داریم، نیاز به تحقیق داریم؛ هرچه در زمینه علم پیش برویم، زیاد نیست.
 (۹۶/۰۲/۱۷)
 ✓ توسعه علوم پایه و تحقیقات بنیادی. (سیاست‌های کلی علم و فناوری مصوب
 ۱۳۹۳/۰۶/۲۹)
 ✓ دانشگاه، مرجع تحقیقات مراکز علمی و دانشگاه‌های دنیا بشود؛ تحقیق علمی به معنای فقط
 فراگیری و تقلید نیست؛ تحقیق، ضد تقلید است. این کار، کار شماست. (۸۴/۱۰/۲۹)

مسئله محوری

✓ می‌توان برای همه مشکلات کشور راه‌حل علمی پیدا کرد. (۱۴۰۰/۰۸/۲۶)
 ✓ توانایی (نخبه) را در خدمت حل مسائل کشور قرار بدهید. (۱۴۰۱/۰۷/۲۷)

✓ این شخص نخبه، این استاد نخبه، یک مسئله‌ای را حل کند برای دستگاه‌های ذی‌ربط.
(۱۴۰۱/۰۷/۲۷)

شکوفایی استعدادها

✓ باید استعدادهای یک ملت به کار بیفتند تا یک ملت به معنای حقیقی کلمه عالم بشود.
(۸۵/۰۳/۱۴)

✓ از استعداد جوان و نیروی جوان، خیلی باید استفاده کرد. (۸۶/۰۲/۲۵)
✓ امروز ما احتیاج مبرمی داریم به اینکه... استعدادهای افراد را به سمت خود جذب نمائیم.
(۸۱/۱۱/۱۶)

مدیریت جهادی

✓ مدیریت‌های جهادی الهام‌گرفته از ایمان اسلامی و اعتقاد به اصل «ما می‌توانیم» که امام بزرگوار به همه ما آموخت، ایران را به عزت و پیشرفت در همه عرصه‌ها رسانید. (۹۷/۱۱/۲۲)

✓ یک همت جهادی لازم است، تحرک جهادی و مدیریت جهادی برای این کارها [سیاست‌های اقتصاد مقاومتی] لازم است. باید حرکتی که می‌شود، هم علمی باشد؛ هم پر قدرت باشد؛ هم با برنامه باشد و هم مجاهدانه باشد. (۹۲/۱۲/۲۰)

✓ اگر مدیریت جهادی بود، اقتصاد هم پیشرفت می‌کند، فرهنگ هم پیشرفت می‌کند.
(۹۳/۰۲/۱۰)

✓ ما جز با کار جهادی و کار انقلابی نخواهیم توانست این کشور را به سامان برسانیم.
(۹۶/۰۲/۱۰)

✓ اگر مدیریت جهادی یا همان کار و تلاش با نیت الهی و مبتنی بر علم و درایت حاکم باشد، مشکلات کشور، در شرایط کنونی فشارهای خبثت‌آمیز قدرت‌های جهانی و در شرایط دیگر، قابل حل است و کشور حرکت روبه‌جلو را ادامه خواهد داد. (۹۲/۱۰/۲۳)

✓ همان‌طور که امام فرمودند ما می‌توانیم، باید عزم داشته باشیم؛ عزم ملی و مدیریت جهادی می‌تواند همه این‌گره‌ها را باز کند. (۹۳/۰۳/۱۴)

✓ معنای مدیریت جهادی در اینجا این است که توجه بکنید که حرکت علمی کشور و نهضت علمی کشور و پیشرفت علمی کشور مواجه است با یک چالش خصمانه که در مقابل این چالش خصمانه شما که مدیرید، شما که استادید، شما که دانشجو هستید، باید بایستید. (۹۳/۰۴/۱۱)

✓ در آن بخش‌هایی که مدیریت جهادی را انسان مشاهده کرد، پیشرفت‌ها را هم در آنجا مشاهده کردیم. (۹۴/۰۱/۰۱)

✓ باید مدیریت جهادی را بر دیوان‌سالاری‌های فرسوده ترجیح بدهیم؛ این یکی از اولویت‌های ما است. (۹۶/۱۱/۲۹)

حاکمیت رویکرد تولید علم

✓ خط‌شکنی علمی و عبور از مرزهای علم، همچنان در کشور ما، جدی نشده است. (۸۵/۰۷/۱۳)

✓ پیشرفت مادی کشور در درجه اول متوقف بر دو عنصر است: یک عنصر، عنصر علم است؛ یک عنصر، عنصر تولید است. اگر علم نباشد، تولید هم صدمه می‌بیند؛ کشور با علم پیش می‌رود. اگر علم باشد، اما براساس این علم و بر بنیاد دانش، تولید، تحول و تکامل و افزایش پیدا نکند، باز کشور درجا می‌زند. (۸۹/۰۲/۰۸)

✓ نهضت نرم‌افزاری و تولید علم باید تحقق پیدا کند. این شعار نیست. (۸۲/۰۵/۱۵)

امید آفرینی

✓ جوان‌ها! بدانید، بدون هیچ‌گونه تردیدی آینده روشن و امیدبخش این کشور و این نظام متعلق به شما است؛ شما خواهید توانست کشورتان و ملت‌تان را به اوج افتخار برسانید؛ شما به توفیق الهی خواهید توانست الگو و نمونه کامل تمدن نوین اسلامی را در این آب و خاک تشکیل بدهید. (۹۲/۸/۲۹)

✓ بنابراین ما به موقعیت کشور اگر بخواهیم از این زاویه دید نگاه کنیم، باید اعتراف کنیم و قبول بکنیم که ظرفیت کشور برای مواجهه با دشمن - چه در زمینه‌ی مسائل نظامی، چه در زمینه‌ی مسائل علمی، چه در زمینه‌ی مسائل اجتماعی، چه در زمینه‌ی مسائل فرهنگی و غیره - ظرفیت بسیار بالایی است و ما راحت می‌توانیم با این جبهه مواجهه و مقابله کنیم و بر او پیروز بشویم؛ یعنی این امید به پیروزی یک امید موهومی نیست؛ یک امید متکی به این واقعیت روشن است. (۹۹/۲/۲۸)

✓ اگر به خدا توکل داشته باشیم و به خودمان اعتماد کنیم، روحیه‌هایمان قوی خواهد بود؛ هم در زمینه علمی، هم در زمینه مدیریتی، هم در زمینه‌ی اداری... (۹۵/۰۸/۱۲)

✓ به نخبگان ما افق روشن نشان داده بشود. (۱۴۰۱/۰۷/۲۷)

- ✓ افق روشن است، باید نشان داد، باید آنها را دلگرم کرد. (۱۴۰۱/۰۷/۲۷)
- ✓ فضا را فضای شوق‌انگیزی برای نخبه‌ها قرار بدهند. (۱۴۰۱/۰۷/۲۷)
- ✓ اگر نخبگان جوان میهن به این افق روشن چشم بدوزند، حرکت علمی آنها جهت‌گیری درست خواهد داشت و مشکلات نیز رفع خواهد شد. (۱۴۰۰/۰۶/۲۸)

پیشینه‌های پژوهش

- ✓ پژوهش‌های ۱۰ سال اخیر داخلی مورد بررسی قرار گرفته‌اند که یافته‌های آنان در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (۱) پیشینه‌شناسی تحقق

پژوهشگران داخلی	عنوان تحقیق	نتایج و یافته‌ها
زهره میرحسینی و همکاران (۱۴۰۰)	و دانش تبادل میان رابطه بررسی اعضای دیدگاه از علم تولید اطلاعات علمی رشته علم هیئت دانشگاه‌های دانش شناسی و تهران دولتی	در این تحقیق به عواملی از قبیل: تبادل دانش، ابعاد تسریع در پژوهش، تسهیل استفاده از دانش، کاهش موانع در پژوهش، شفاف سازی دانش به دست آمده و گسترش پژوهش، استفاده از ابزارها، روشها، برنامه ریزی مناسب و تعاملات علمی، تاکید شده است.
مهری شهبازی (۱۳۹۹)	میزان بر مؤثر عوامل بررسی هیئت اعضای علم تولید دانشگاه موردی مطالعه (علمی) (اصفهان استان نور پیام	به عواملی همچون: به رسمیت شناختن، مالکیت جمعی، عام‌گرایی، تواضع و فروتنی، ذی‌نفع نبودن، اصالت، شک سازمان یافته، جو گروهی، منابع و امکانات، نظام پاداش، میزان ارتباطات علمی و فرهنگی، میزان تسلط بر زبان انگلیسی، نوع استخدام، نوع مدرک تحصیلی، مرتبه علمی، تعداد واحدهای تدریس شده در دوره کارشناسی و گروه آموزشی، اشاره شده است.
رسول عباسی دیزج تقی (۱۳۹۸)	عوامل کیفی - تطبیقی تحلیل کلان سطح در علم تولید بر مؤثر	تکثر کنشگر علمی تنها در شرایطی ممکن است سبب توسعه علمی شود که جامعه از نظر داشتن اقتصادی پویا و مبتنی بر تولید در شرایط مطلوبی باشد و ضمن ادغام متفان در نظام جهانی از بعد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، توان رقابت پذیری زیادی در عرصه بین المللی داشته باشد.
فاطمه نوشین فرد و همکاران (۱۳۹۶)	عوامل و ها شاخص شناسایی توزیع و تولید بر مؤثر کیفی پارکهای در و دانش اطلاعات	رفع موانع سیاسی، مالی و اقتصادی و زیرساختی و فرهنگی، از جمله یافته های این پژوهش است.

پژوهشگران داخلی	عنوان تحقیق	نتایج و یافته‌ها
	فناوری ایران و علم	
عسگری و همکاران (۱۳۹۵)	شناسایی عوامل مؤثر بر دانش آفرینی اعضای هیات علمی موسسات آموزش عالی	این تحقیق بر این مهم دلالت دارد که عوامل فردی بیش از عوامل بافتی بر تولید علم تأثیرگذار هستند.
مسلم باقری و همکاران (۱۳۹۴)	و ساختاری عوامل بر تحلیلی فرهنگ ارتقای بر مؤثر رفتاری دانشگاه‌های علم در تولید دانشگاه: مطالعه مورد کشور؛ شیراز	به ۱۳ عامل مؤثر بر ارتقای فرهنگ تولید علم در دو دسته ساختاری و رفتاری اشاره کرده‌اند.
اصغر میرفردی (۱۳۹۴)	چالش‌ها و فرصت‌های تولید علم و نظریه‌پردازی در حوزه علمی جامعه شناسی در ایران	ویژگی‌هایی چون: تنوع قومیتی جامعه ایران، بوم‌شناسی انسانی، خرده فرهنگ‌ها و نظام اقتصادی و اجتماعی، وجود مراکز دانشگاهی متعدد، دانش‌آموختگان و متخصصین حوزه علم اجتماعی، علاقه و اقبال عمومی جوانان و اقبال تحصیل کرده به جامعه شناسی از مهمترین فرصت‌ها و زمینه‌های رشد و گسترش جامعه شناسی در ایران هستند.

در بررسی پیشینه تحقیق چند نکته قابل تأمل است؛ اول اینکه اغلب محققان داخلی از نگاه مرکز علمی - آموزشی مربوط و به صورت محدود فقط الزامات و شرایط تولید علم پرداخته‌اند. دوم اینکه هیچ پژوهشگری به موضوع نظریه‌پردازی ورود نکرده است. سوم اینکه پیشرفت علمی برابر با تولید علم تلقی شده در حالی که پیشرفت علمی با تولید علم دو موضوع جدای از هم هستند. هر تولید علمی، پیشرفت علمی است. لیکن هر پیشرفت علمی لزوماً تولید علم نیست. به علاوه هیچ پژوهشگری از منظر رهبر انقلاب به موضوع تحقیق ورود نکرده است. وجه تمایز یا به عبارتی نوآوری تحقیق حاضر این است که اولاً الزامات و شرایط تولید علم در جمهوری اسلامی ایران در سطح کلان و راهبردی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده است. درثانی به موضوع نظریه‌پردازی که مرکز ثقل تولید علم به‌شمار می‌آید، پرداخته شده است. مضافاً اینکه داده‌های جمع‌آوری شده علاوه بر دست اول بودن و مطابقت با زیست‌بوم کشور و لحاظ همه جنبه‌های مادی و معنوی ذیربط در نظریه‌پردازی و تولید علم، مبتنی بر دیدگاه یک شخصیت علمی، مذهبی

و سیاسی است که بیش از ۴۰ سال، بر همه جوانب، زوایا و پیشران‌های نظریه‌پردازی و تولید علم در کشور تسلط دارد. البته از تحقیقات انجام‌شده در انتخاب روش تحقیق بهره‌برداری شده است.

روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف؛ کاربردی و از نظر ماهیت کیفی است. جامعه آماری پژوهش در دو حوزه در نظر گرفته شده است. در بخش اول، متمرکز بر موضوع تحقیق کلیه؛ بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) که به صورت تمام‌شمار، مورد بررسی قرار گرفته و از بین آن‌ها گزاره‌ها انتخاب شده است. در بخش دوم، برای نظرسنجی در مرحله تحلیل مضمون، با عنایت به ویژگی‌های موردنیاز (از قبیل: آشنایی با بیانات و مکتوبات مقام رهبری، آشنایی با روش تحقیق کیفی تحلیل مضمون، برخورداری از سابقه آموزشی و پژوهشی و آشنایی با وظایف و مأموریت نظام علمی - آموزشی کشور) تعداد ۱۸ نفر از خبرگان به شیوه تمام‌شمار گزینش شده‌اند. اطلاعات مورد نیاز در این تحقیق با روش کتابخانه‌ای با استفاده از ابزارهای فیش‌برداری، کتاب‌های علمی و تخصصی، مقالات علمی و پژوهشی و روش میدانی با ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده‌اند. قلمرو موضوعی پژوهش، معطوف به موضوع تحقیق است. قلمرو زمانی، معطوف به سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱ است و قلمرو مکانی شامل کلیه مراکز علمی - آموزشی کشور (شامل دانشگاه‌ها، حوزه‌ها، دانشکده‌ها، مراکز پژوهشی) است. به دلایل زیر روایی پژوهش محقق شده است:

در طی تحقیق، همزمان با جمع‌آوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل به صورت رفت و برگشتی به دفعات انجام شده است.

با احصاء ۱۹۱ مضمون پایه؛ ۳۵ مضمون سازمان‌دهنده و ۲ مضمون فراگیر، اشباع نظری حاصل شده است.

ارجاع تحلیل مضمون به تعداد ۱۸ نفر خبرگان و اِعمال نظرهای اصلاحی آنان در فرآیند تجزیه و تحلیل

دستیابی به پایایی تحقیق با استفاده از چهار معیار معروف پارکر و رافی^۱ (۱۹۹۷)، به شرح

زیر:

- برای سنجش معیار تطبیق، مطابق روند انجام گرفته، مضامین سازمان‌دهنده از داده‌های بررسی شده، تولید شده‌اند.

- برای قابلیت فهم کردن، مضامین پایه و سازمان‌دهنده به شکلی نظام‌مند به هم مرتبط شده‌اند و میان آن‌ها پیوندهای مفهومی برقرار شده تا مضامین فراگیر بوسیله آن‌ها استخراج شوند.

- برای قابلیت تعمیم بودن، سعی شد تا ساختار پژوهش بر اساس بیانات و مکتوبات امام‌خامنه‌ای (مدظله‌العالی) شکل گیرد.

- برای کنترل فرآیند، به دلایل زیر می‌توان اطمینان حاصل کرد که داده‌های جمع‌آوری شده، منتج به ارائه مضامین فراگیر شده است:

- اتصال یا تطبیق روشنی بین مضامین فراگیر و داده‌های خام وجود دارد.
- گسترش دامنه جمع‌آوری داده‌ها، از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۴۰۱.
- یافته‌ها بر اساس مطالعه متون واقعی (دست اول) احصاء شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز در دو بخش صورت گرفته است. در بخش اول با استفاده از روش تحلیل مضمون؛ همزمان با گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل از طریق کدگذاری انجام شده است. در کدگذاری اقدام به احصای مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر از متون شد و به‌طور دایم، به متون بیانات و مکتوبات مراجعه و برخی از مضامین حذف یا مضامین جدیدی اضافه شده‌اند. (کدگذاری از طریق درک مفهوم یک پیشامد و انتخاب یک نام (برچسب) برای آن و از طریق فن مقایسه مستمر انجام می‌شود. در واقع فرآیند تحلیلی است که از طریق آن، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر شناسایی می‌شوند.) این روش به‌صورت رفت و برگشتی آن‌قدر ادامه یافت تا اشباع نظری حاصل شد.

در بخش دوم برای اعتبارسنجی تحلیل مضمون و افزایش روایی تحقیق با استفاده از آمار توصیفی، شامل: جدول توزیع فراوانی، ارزش وزنی، میانگین و رتبه‌بندی به تحلیل جامعه خبرگان پرداخته شد.

الف- تجزیه و تحلیل توصیفی ویژگی‌های جامعه خبرگان

برای افزایش روایی و اعتبار و کاهش میزان خطا در مرحله تحلیل مضمون از نظرات خبرگان مرتبط با موضوع تحقیق بهره‌برداری شد. به‌همین منظور برای انتخاب مناسب‌ترین مضامین پایه،

مضامین سازمان‌دهنده و مضمون‌فراگیر پرسشنامه بین صاحب‌نظران توزیع شد و به روش دلفی اصلاحات لازم به عمل آمد.

پس از وزن‌دهی و اولویت‌بندی معیارهای انتخاب جامعه خبرگان (به ترتیب: آشنایی با بیانات و مکتوبات و مقام معظم رهبری، آشنایی با روش تحقیق کیفی تحلیل مضمون، برخورداری از سابقه آموزشی و پژوهشی و آشنایی با وظایف و مأموریت نظام علمی - آموزشی کشور) تعداد ۱۸ نفر از خبرگان به شیوه گزینشی انتخاب شدند. در ادامه به تجزیه و تحلیل توصیفی ویژگی‌های جامعه خبرگان پرداخته شده است. جمع‌بندی آماری ویژگی‌های جامعه خبرگان در جدول شماره (۲) ارائه شده است.

جدول شماره (۲) جمع‌بندی آماری ویژگی‌های جامعه خبرگان

میانگین ارزش وزنی	ارزش وزنی سؤال ۴	ارزش وزنی سؤال ۳	ارزش وزنی سؤال ۲	ارزش وزنی سؤال ۱	نفرات رتبه
۵	۵	۵	۵	۵	نفر اول
۵	۵	۵	۵	۵	نفر دوم
۵	۵	۵	۵	۵	نفر سوم
۵	۵	۵	۵	۵	نفر چهارم
۴/۵	۵	۵	۴	۴	نفر پنجم
۴/۵	۵	۵	۳	۵	نفر ششم
۴/۵	۵	۵	۵	۳	نفر هفتم
۴/۵	۵	۵	۳	۵	نفر هشتم
۴/۵	۵	۵	۴	۴	نفر نهم
۴/۲۵	۵	۵	۳	۴	نفر دهم
۴/۲۵	۵	۵	۴	۳	نفر یازدهم
۴/۲۵	۵	۵	۴	۳	نفر دوازدهم
۴/۲۵	۵	۵	۳	۴	نفر سیزدهم
۳/۵	۴	۴	۳	۳	نفر چهاردهم
۳/۵	۳	۴	۳	۴	نفر پانزدهم
۴	۴	۴	۴	۴	نفر شانزدهم
۴/۲۵	۴	۴	۴	۵	نفر هفدهم
۳/۷۵	۵	۳	۴	۳	نفر هجدهم

تفسیر: با توجه به طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت، خیلی ضعیف (۱)، ضعیف (۲)، متوسط (۳)، خوب (۴)، عالی (۵) و میانگین میانگین‌ها (۴/۳۶) مبین این واقعیت است که صاحب‌نظران منتخب از شایستگی لازم برای این تحقیق برخوردار هستند. این موضوع به روایی و اعتبار تحقیق صحه می‌گذارد.

ب- تجزیه و تحلیل سایر داده‌های برگرفته از بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

به علت کثرت حجم گزاره‌های منتخب در ادامه فقط به نحوه ارتباط مضامین پایه، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر بسنده شده و آوردن گزاره‌های منتخب اجتناب شده است. تحلیل مضمون مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم در جدول شماره (۳) ارائه شده است:

جدول شماره (۳) تحلیل مضمون مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم

برگرفته از بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
توکل به خداوند، ایمان، تقوا، تقویت مبانی معرفتی، خودسازی، دارای باورهای عمیق دینی، تربیت دینی، احتیاج دارید به توفیق الهی و به هدایت الهی، متدین.	معنویت‌گرایی	حوزه فردی
کار انقلابی، انقلابی، روحیه انقلابی.	انقلابی‌گری	
تلاش و همت و کار و پشتکار (نخبه) هر چه ممکن است تلاش را ادامه بدهید؛ هر چه بیشتر کار کنید (نخبگان)، خسته (نخبگان) نشوید، کار و تلاش، زحمت کشیدن، ایستادگی در مقابل چالش‌ها.	همت و پشتکار	
تلاش و مجاهدت، خستگی ناپذیر، جهاد مستمر علمی، کوشش در میدان علم، تلاش جهادگونه، فرهنگ جهادی، روحیه جهادی، همت جهادی، تحرک جهادی، کار جهادی.	جهاد علمی	
اعتماد به خود، اعتماد به نفس شخصی.	خودباوری	
جرات اقدام، جرات علمی، جرات فکر کردن، شجاعت علمی‌اساتید، شجاعت نظریه‌پردازی و مناظره.	شجاعت علمی	
انگیزه‌های جوان، میل و علاقه و اراده، توجه نشان دادن، اراده، عزم و بیداری و خودآگاهی.	انگیزه‌مندی	
تولید فکر، اهل اندیشه، تولید فکر علمی و دینی، تفکر بالنده دینی، به کار انداختن مغز و فکر.	نواندیشی	

مضمون مضمون پایه	مضمون سازمان دهنده	مضمون فراگیر
تولید ابتکار، راه نو، فکر نو، خلاقیت، نوآوری، حرکت نو، نشاط علمی، نشاط اجتهادی، اجتهاد، آفرینش علمی.	نوآفرینی علمی	
استعداد خاص ایرانی، با استعداد بالا، وجود افراد مستعد، استعداد های موجود کشور- انسانی و طبیعی، مستعد بودن ایرانیها، ما استعدادمان خیلی خوب است.	مستعد بودن	
هر چه می‌توانید بیاموزید؛ باید درس بخوانید؛ تحصیل علم و تبحر در علم.	دانش اندوزی	
احساس مسئولیت نخبگان.	مسئولیت‌پذیری نخبگان	
ضرورت توجه به آینده ترسیم شده.	آینده نگری	
با انقلاب اسلامی زمینه برای نخبه‌پروری فراهم شد	نخبه‌پروری	
مدیریت جهادی، بازسازی انقلابی در همه عرصه های مدیریتی، مدیریت انقلابی.	مدیریت جهادی	
اعتماد به نفس ملی، ما می‌توانیم، انگیزه عام.	اعتماد به نفس ملی	
ایجاد شوق و امید پیشرفت.	امید آفرینی	
قبول قابلیت جوان‌های مؤمن، اعتماد به قابلیت و توانایی های ملت.	باور به مردم	
های دانشجویی و علمی، تولید علم هدف و حرکت خواست عمومی در محیط جمعی شود، حرکت و تلاش عمومی، همت جامعه علمی، مطالبه‌ی عمومی، احساس مسئولیت آحاد ملت.	عزم ملی	
فضای انتقادی سالم، آزادی بیان، تفکر آزاداندیشانه، پاسخ به سؤالات و شبهات، نقد و مناظره، مناظره علمی.	آزاد اندیشی	حوزه حاکمیتی
توسعه علوم پایه.	توسعه علوم پایه	
باید استعدادهای یک ملت به کار بیفتند، شکوفا کردن استعدادهای، ظرفیت نخبگی جوانان ملت ایران، می‌تواند زمینه‌ساز پر کردن شکاف علمی کشور با علم جهانی، استفاده درست از ظرفیت‌های طبیعی و انسانی کم‌نظیر.	شکوفایی استعدادهای	
حمایت حکومت اسلامی، حمایت حکومت از برخورد افکار، فراهم کردن امکانات توسط مسؤولان، فراهم کردن امکانات و ارتباطات و فضا و شور، دستگاه‌های دولتی بزرگ‌ترین مسئولیت را دارند.	حمایت حکومت	
گذاری و برنامه ریزی نگاهی دقیق و جامع به حرکت علمی کشور، سیاست	جهت‌گیری	

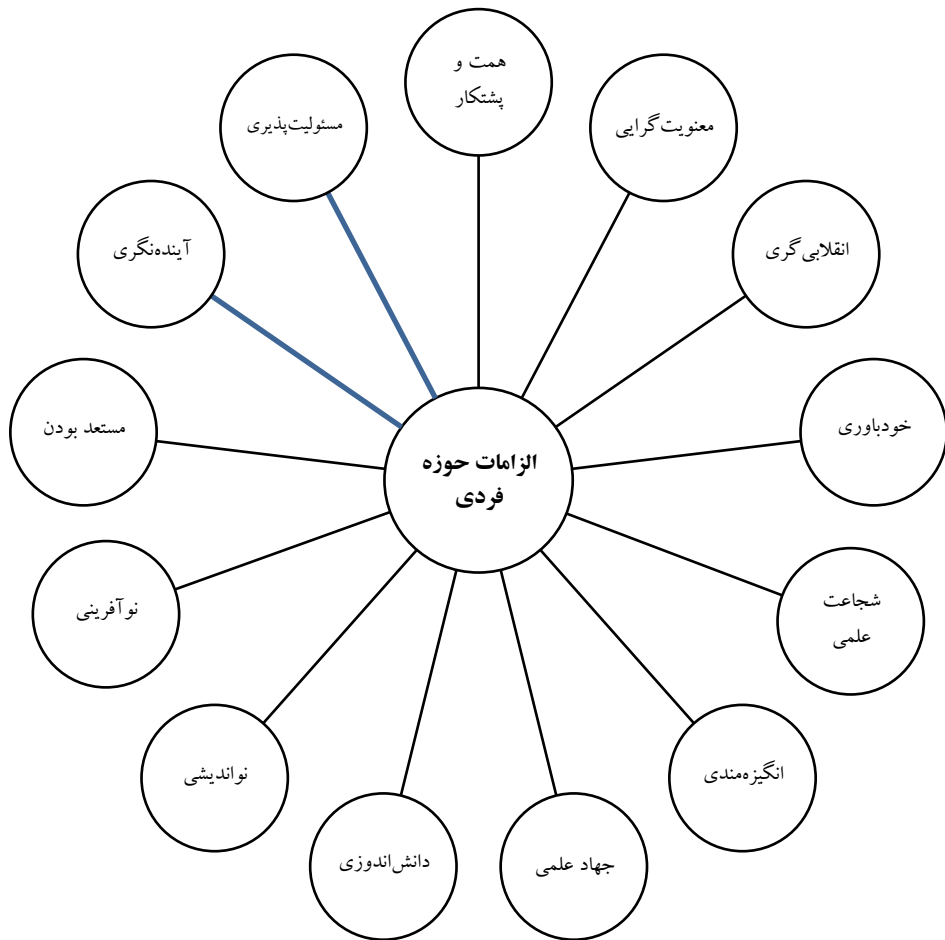
مضمون مضمون پایه	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون فراگیر
ویژه، هدف قرار دادن پیشرفت علمی، آرمان‌خواهی، نگاه‌های بلند به افق‌های دور، باید به‌گونه‌ای حرکت کنیم که در آینده‌ای معقول، ایران منبع علم جهانی بشود و ضرورت توجه به آینده ترسیم‌شده، توجه به چشم‌انداز علمی کشور، درست شدن حرکت علمی.	صحیح	
مسئله بودن علم و فناوری برای کشور، توجه به اولویت بودن علم، همیشه شاگرد نماندن، جدی شدن تولید علم، جدی شدن نهضت نرم‌افزاری و تولید علم، قانع نبودن به فراگیری، عدم توقف در ترجمه و فراگیری، دنبال تقلید نباشید، نظریه‌سازی، تشکیل کرسی نظریه‌پردازی، گسترش نظریه‌پردازی، نداشتن نگاه تقلیدی، خارج شدن علم از حالت تقلیدی و ترجمه‌ای.	حاکمیت رویکرد تولید علم	
عبور از مرز دانش، عرضه خدمات و کشفیات جدید علمی، بن‌بست‌شکنی، جنبش تولید نرم‌افزار علمی و دینی، توسعه علم، جنبش نرم‌افزاری، نهضت نرم‌افزاری، دستیابی به فناوری جهشی، کشف ناشناخته‌ها، راه‌های میانبر، تعیین مرزهای علمی، شکستن مرزها و پیش رفتن و فتح مناطق ناگشوده، خط‌شکنی علمی.	حاکمیت رویکرد تولید علم	
حل مسائل و مشکلات کشور، شناسایی کمبودها، استخراج مسائل نظام، قرار دادن پژوهش‌ها را در جهت نیازهای کشور، برداشتن موانع.	مسئله‌محوری	
نقش رسانه در نهضت تولید علم، فکر، نظریه، گفتمان علمی، توجه به گفتمان‌سازی، تبدیل نهضت نرم‌افزاری گفتمان رایج، فضا‌سازی، فرهنگ و بینش و معرفت و کمال فکری انسانی، فرهنگ حمایت از علم و پژوهش، گفتمان پیشرفت علمی، گفتمان عمومی حرکت علمی، جنبش نرم‌افزاری و خط‌شکنی بشود فرهنگ محیط دانشگاهی.	فرهنگ‌سازی	
احترام به شخصیت‌های علمی، تکریم علم، تولید نظریه و فکر ارزش عمومی، افتخار به کار علمی خود، جایزه به نوآوران، تلقی تولید علم به‌عنوان امری مقدس و عبادت، ارزش شدن تولید علم، تقدیر از نظریه‌سازان، تشویق به حرکت درآورنده علم.	تکریم علم و عالم	
افزایش شتاب علمی، پُر کردن فاصله علمی با مرز دانش، جبران عقب‌افتادگی علمی.	شتاب بخشی علم	
توسعه تحقیقات بنیادی، تقویت علم و تحقیق، رشد تحقیق، نیاز به تحقیق داریم، اهتمام به پژوهش و تحقیق، هدفدار کردن تحقیق.	پژوهش	

مضمون مضمون مضمون	مضمون مضمون مضمون	مضمون پایه
		هائی عملی و معقول، روشمندی و ضابطه، منطق، روش
	تحول علوم انسانی	تعمیق شناخت معارف دینی، تعمیق شناخت مبانی انقلاب اسلامی، تقویت جایگاه و منزلت علوم انسانی، اصلاح و بازنگری در برنامه‌ها و روش‌های آموزشی، اصلاح و بازنگری در متون آموزشی، نظریه‌سازی از منابع اسلامی و متون اسلامی، تبدیل منابع و تعالیم اسلامی به نظریه، ابتدای پایه‌های علوم انسانی بر تفکر اسلامی، ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیت‌های پژوهشی، تنظیم کتاب درسی بر طبق تفکر دینی، استفاده از منابع اسلامی و از متون اسلامی، همراهی دانش با معنویت، جوشش علم از دین.
استفاده از تجارب دنیا		استفاده از تجربه‌های دیگران، استفاده از دانش جهان، درس گرفتن از تجربه‌ها، پیمودن راه‌های رفته شده.
فعال کردن چرخه علم و عمل		اتصال علم و صنعت، اتصال علم به فناوری، ارتباط صنعت و دانشگاه.
توسعه دانشگاه‌ها		توسعه دانشگاه‌ها
معرفی ظرفیت‌های ملی		بچه‌ها (نخبگان) را آشنا کنید با آن چیزی که در کشور وجود دارد؛ آن ظرفیت‌هایی که هست.

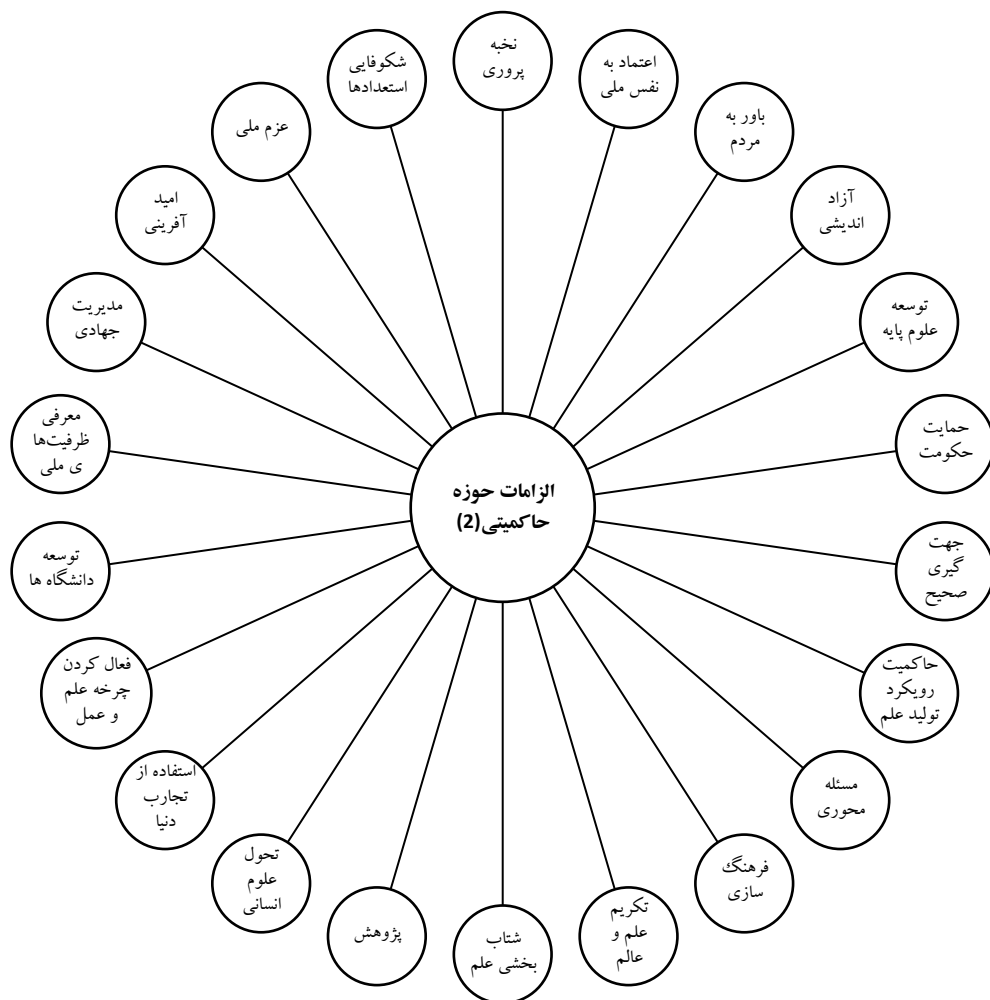
جدول بالا حاکی از این است که تحلیل مضمون فراگیر مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم مبتنی بر بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی)، شامل ۱۹۱ مضمون پایه، ۳۵ مضمون سازمان‌دهنده و ۲ مضمون فراگیر است.

یافته‌های پژوهش

مطابق تجزیه و تحلیل صورت گرفته مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم «درحوزه فردی و حاکمیتی» مبتنی بر بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) در نمودار (۱ و ۲) نمایش داده شده است.

نمودار (۱) شبکه مضامین مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم «در حوزه فردی» مبتنی بر بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

نمودار (۲) شبکه مضامین مهم ترین الزامات و شرایط تولید علم «در حوزه فردی»
مبتنی بر بیانات و مکتوبات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

نتیجه گیری و پیشنهادها

حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) هدف گذاری نهایی انقلاب اسلامی را شکل گیری تمدن نوین اسلامی قرار داده است. سنگ بنای اصلی تشکیل تمدن، تولید علم است. از اینرو مقام معظم

رهبری از دهه هشتاد تاکنون همواره بر نهضت تولید علم، جنبش نرم‌افزاری، شکستن مرزهای دانش و کشف ناشناخته‌ها تأکید فرموده‌اند و در این زمینه اشاره دارند به اینکه کاری بکنید که زبان فارسی، به زبان علم در دنیا تبدیل شود. گرچه مطابق مراجع جهانی، پیشرفت‌های بسیار خوبی طی دو دهه اخیر در زمینه علم و فناوری در کشور صورت گرفته است، لیکن برای اینکه فاصله طولانی عقب‌ماندگی ما با کاروان علم و دانش و پیشرفت جهانی به‌سرعت کاهش یابد، باید نظریه‌پردازی و تولید علم در جامعه به یک خواست عمومی و تبدیل به ارزش شود. در فرهنگ عمومی باید علم را گره‌گشای مسائل و مشکلات جامعه دانست. اینک که وارد چهله دوم از عمر پربرکت انقلاب اسلامی شده‌ایم، ضروری است مطالبه به‌حق معظم‌له جدی گرفته شود تا اهداف برشماری شده محقق گردد.

از اینرو مقاله پیشرو برای یافتن پاسخ به سؤال تحقیق، کلیه بیانات، احکام و مکتوبات مقام معظم رهبری از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۱ در حوزه موضوع تحقیق مورد مطالعه و کنکاش قرار گرفت و از طریق روش تحلیل مضمون به‌وسیله کدگذاری، تعداد ۱۹۱ مضمون پایه، ۳۵ مضمون سازمان‌دهنده و ۲ مضمون فراگیر احصاء شد. مطابق تجزیه و تحلیل صورت گرفته و یافته‌های حاصل شده، مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم در حوزه فردی عبارتند از: معنویت‌گرایی، انقلابی‌گری، همت و پشتکار، جهاد علمی، خودباوری، شجاعت علمی، انگیزه‌مندی، نواندیشی، نوآفرینی علمی، مستعد بودن، دانش‌اندوزی، مسئولیت‌پذیری نخبگان، آینده‌نگری و در حوزه حاکمیتی شامل: نخبه‌پروری، مدیریت جهادی، اعتماد به‌نفس ملی، امیدآفرینی، باور به مردم، عزم ملی، آزاداندیشی، توسعه علوم پایه، شکوفایی استعدادها، حمایت حکومت، جهت‌گیری صحیح، حاکمیت رویکرد تولید علم، مسئله‌محوری، فرهنگ‌سازی، تکریم علم و عالم، شتاب‌بخشی علم، پژوهش، تحول علوم انسانی، استفاده از تجارب دنیا، فعال کردن چرخه علم و عمل، توسعه دانشگاه‌ها، معرفی ظرفیت‌های ملی است.

مقایسه یافته‌های پژوهش پیش‌رو با نتایج تحقیق‌های صورت گرفته مبین آن است که تحقیق حاضر نخست اینکه الزامات و شرایط تولید علم در جمهوری اسلامی ایران را در سطح کلان و راهبردی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داده است. دوم اینکه به موضوع نظریه‌پردازی که مرکز ثقل تولید علم به‌شمار می‌آید، پرداخته شده است. مضافاً اینکه داده‌های جمع‌آوری شده علاوه بر دست اول بودن و مطابقت با زیست‌بوم کشور و لحاظ همه جنبه‌های مادی و معنوی

ذریب‌تولید علم، مبتنی بر دیدگاه یک شخصیت علمی، مذهبی و سیاسی است که بیش از ۴۰ سال بر همه جوانب، زوایا و پیشران‌های تولید علم در کشور تسلط دارد. امید است با تحقق منویات رهبر معظم انقلاب اسلامی، شاهد شتاب علمی و دستیابی به مرجعیت علمی مدنظر معظم له باشیم تا رشد و توسعه هر چه فزونتر کشور اسلامی فراهم شود. ان شاء الله.

به این ترتیب، نتایج تحقیق به سؤال اصلی تحقیق مبنی بر اینکه: «مهم‌ترین الزامات و شرایط تولید علم در اندیشه امام خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) کدامند؟» پاسخ مناسب داده است. با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود.

(۱) جهت ریل‌گذاری صحیح نظام علمی - آموزشی کشور و اجرایی شدن تولید علم، زیرساخت‌ها، ساختارها و سازوکارهای تولید علم در کشور بازنگری شود.

(۲) پژوهشگران یافته‌های این تحقیق درحوزه فردی و حاکمیتی را اولویت‌بندی کنند.

پژوهشگران الزامات و شرایط تولید علم در کشورهای صاحب علم را شناسایی کنند.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۳۹۹)، *حدیث ولایت*، لوح فشرده مجموعه رهنمودهای رهبر معظم انقلاب اسلامی تهران، موسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- ابن ابی الحدید، عبدالحمید ابن هبه الله (۶۴۹ق)، *شرح نهج البلاغه*، مترجم: غلامرضا لایقی، جلد ۲۰، کتاب نستیان.
- ابن شعبه، حسن بن علی، (۴ه.ق)، *تحف العقول*، مترجم: صادق حسن زاده، آل علی (علیه السلام)، قم.
- باقری، مسلم؛ سلیمی، قاسم؛ محمدی، مهدی؛ طیبی خرمی، مریم (پاییز و زمستان ۱۳۹۴) *تحلیلی بر عوامل ساختاری و رفتاری مؤثر بر ارتقای فرهنگ تولید علم در دانشگاههای کشور؛ مورد مطالعه: دانشگاه شیراز، مدیریت در دانشگاه اسلامی ۱۰*، سال چهارم، شماره ۲، صفحه- از ۱۸۲ تا ۲۰۶.
- شهبازی، مه‌ری (بهار ۱۳۹۹)، *بررسی عوامل مؤثر بر میزان تولید علم اعضای هیئت علمی (مطالعه موردی دانشگاه پیام نور استان اصفهان)*، *نشریه راهبرد اجتماعی فرهنگی*، شماره ۳۴، صفحه- از ۵ تا ۳۶.
- عباسی تقی دیزج، رسول (بهار ۱۳۹۸)، *تحلیل تطبیقی - کیفی عوامل مؤثر بر تولید علم در سطح کلان، جامعه شناسی کاربردی*.
- عسگری، مریم؛ عدلی، فریبا و مهران، گلنار (۱۳۹۵)، *شناسایی عوامل مؤثر بر دانش آفرینی اعضای هیات علمی موسسات آموزش عالی، فصلنامه علمی- پژوهشی آموزش علوم دریایی*، شماره ۶، صفحه- از ۳۹ تا ۲۷.
- قنداقی، محمد (۱۴۰۱)، *نظریه و نظریه پردازی در سه جنبه چیستی، چرایی و چگونگی*، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- میرحسینی، زهره، عرب رحمتی پور، مرجان، سعیدی، احمد (بهار ۱۴۰۰) *بررسی رابطه میان تبادل دانش و تولید علم از دیدگاه اعضای هیئت علمی رشته علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاههای دولتی تهران، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*، دوره ۲۷، شماره ۱، صفحه- از ۱۹۱ تا ۲۱۰.
- میرفردی، اصغر (۱۳۹۴)، *چالش‌ها و فرصت‌های تولید علم و نظریه پردازی در حوزه علمی جامعه شناسی در ایران، فصلنامه سیاست‌های راهبردی کلان*، سال سوم، شماره نهم، بهار، صفحه- از ۱ تا ۲۰.
- نوشین فرد، فاطمه؛ حاجی شمسایی، ایرانعلی و باب الحوائجی، فهیمه (۱۳۹۶) *شناسایی شاخص‌ها و عوامل کیفی مؤثر بر تولید و توزیع اطلاعات و دانش در پارک‌های علم و فناوری ایران، فصلنامه مدیریت فناوری اطلاعات*، دوره ۹، شماره ۲، صفحه- از ۲۵۳ تا ۲۷۶.
- تارنمای دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، قابل دسترسی در وبگاه اینترنتی: www.khamenei.ir
- تارنمای مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، *سیاست‌های کلی نظام*

ب. منابع انگلیسی

- Braun, Virginia, Clarke, Victoria(۲۰۰۶). Using thematic analysis in Psychology, *Qualitative Research in Psychology*, Vol.۲, No.۶(June۲۰۰۶)۷۷-۱۰۱.
- Parker, Lee D. & Roffey, Bet H., (۱۹۹۷). Methodological Themes: Back to the Drawing Board: Revisiting Grounded Theory and the Everyday Accountant's and Manager's Reality, Accounting, *Auditing & Accountability Journal*, ۱۰(۲).